

BRNĚNSKÁ NOVOKANTOVSKÁ PRÁVNÍ ŠKOLA

LADISLAV VOJÁČEK

Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Česká republika

Abstrakt v rodném jazyce

Autor dovozuje, že označení „brněnská právní škola“ se používá ve dvou významech. Jednak pro označení přívrženců normativní teorie, reprezentované v Brně především Františkem Weyrem, a jednak pro širší okruh (brněnských) právníků, kteří v přístupu k právu vycházeli z podobného filosofického základu. Toto širší pojetí, pro které doporučuje označení brněnská novokantovská právní škola, je podle něj pro dnešní dobu vhodnější. Zároveň upozorňuje, že na brněnské právnické fakultě působila řada profesorů se zcela odlišným přístupem k právu.

Klíčová slova v rodném jazyce

Vědecká škola, František Weyr, Karel Engliš, Jaroslav Kaplan.

Abstract

The author concludes that the term „Brno law school“ is used in two different ways. Firstly, for the group of those lawyers who followed the normative theory (in Brno mainly represented by František Weyr) and, secondly, for a wider group of lawyers whose attitude to law was based on a similar philosophical background. The author finds the second meaning of the mentioned term more appropriate from the current point of view and recommends to call it „new Kant's school“. At the same time, he draws the attention to the fact that there were many professors teaching at Law Faculty in Brno with a totally different attitude to law.

Key words

Law school, František Weyr, Karel Engliš, Jaroslav Kallab.

Vzhledem k limitovanému času jsem si za téma svého vystoupení zvolil drobné pojednání o označení „*brněnská právní škola*“, nebo, jak se Vám budu snažit vnutit, „*brněnská novokantovská právní škola*“. Toto téma na naši konferenci patří nejen s ohledem na místo, ale též z časového hlediska. Jednak se samotná brněnská novokantovská právní škola rodila a rozvíjela v podstatě souběžně s Československou republikou, jednak se právě před devadesáti lety takřkajíc začal vypisovat rodný list naší univerzity a fakulty. Bylo to totiž zrovna začátkem listopadu v roce 1918, kdy profesori brněnské techniky a zároveň budoucí členové „revolučního“ Národního shromáždění Karel Engliš a František Weyr vypracovali stručný návrh zákona „*na zřízení univerzity s českou řečí vyučovací v Brně*“¹, který pak členové národně demokratického poslaneckého klubu („*poslanci Al. Jirásek, dr. K. Engliš a soudruzi*“) 15. listopadu v nově ustaveném Národním shromáždění také podali.

Pojďme však k meritu věci. Jak tedy vypadala meziválečná právnická fakulta po pedagogické a vědecké stránce? Při příležitosti patnáctého výročí existence brněnské právnické fakulty napsal do Lidových novin z 1. května 1934 Zdeněk Neubauer slova, která jistě vyjadřovala nejen jeho osobní přesvědčení a která jsou aktuální i dnes: „*Nemá-li býti univerzita nebo*

¹ www.psp.cz/Digitální archív, Zasedání národního shromáždění 1918 – 1920, tisk T 17; text uveřejnil F. Weyr in Z dějin právnické fakulty Masarykovy univerzity (Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy univerzity, I/1922, s. 169).

univerzitní fakulta pouhým učilištěm, vzdělávajícím dorost podle předepsaného učebního plánu v předepsaných oborech vědních, musí si vybudovati svůj směr, svoji individualitu a svoji tradici“. Tradici si brněnská právnická fakulta musela teprve budovat, ale rozhodně nebylo možné říci, že by od počátku neměla „svůj směr, svoji individualitu“, tedy svou tvář. A její tvář byla dokonce ještě zajímavější, než by se na první pohled mohlo zdát.

Pro brněnskou fakultu bylo podstatné, že přestože všichni první brněnští učitelé byli především odchovanci pražské právnické fakulty, mnozí z nich k právu přistupovali jinak než jejich učitelé. Ještě před vznikem fakulty nebo i po příchodu na ni se nechali ovlivnit právně filosofickými úvahami prvního brněnského děkana Františka Weyra a prvního rektora univerzity Karla Engliše. S jejich koncepcemi se vesměs seznámili v semináři na české technice, kde oba před vznikem fakulty působili. Z Weyrova semináře, který má v dějinách fakulty nezastupitelné místo, vzešli například budoucí profesori Jaromír Sedláček, Rudolf Dominik, Jaroslav Stránský a Jan Caha, který jako profesor přednášel právě na technice (a jako hostující profesor i na právnické fakultě). Před příchodem na univerzitu na technice působil i Jan Loevenstein.

Meziválečnou brněnskou právnickou fakultu právnická veřejnost, vyškolená v dějinách právní filozofie, proto spojuje především s osobností Františka Weyra a s rozvíjením normativní právní teorie (též ryzí nauky právní, v dobových textech i čiré nauky právní, čisté nauky právní nebo normologie). V Brně však působili i další výrazné osobnosti, a byla jich většina, jejichž pohled na právo se od Weyrova více či méně lišil. O některých platí, že jejich přístup k právu měl s Weyrovým normativismem mnoho společného, tedy přesněji, že vycházeli z podobného filosofického základu a o právu uvažovali podobně jako on, i když nakonec dospěli k jiným výsledkům. Dokonce při tom vznikaly až paradoxní situace. Například František Rouček se výslovně hlásil k Weyrovu učení s tím, že je dále rozvíjí a odstraňuje jeho dílčí nedostatky, avšak samotný František Weyr jeho konstrukce velmi ostře odmítal s tím, že jeho učení diskreditují. O jiných zase platí, že se opírali o zcela jiná filozofická východiska než brněnští právní normativisté, nebo že se filozofickým úvahám o povaze práva a způsobům jeho poznávání cíleně vyhýbali. Proto zcela neodpovídá tehdejší realitě v obecném povědomí stále rozšířené ztotožňování brněnské právní školy jen s čistou normativní teorií, v Brně systematicky pěstovanou Františkem Weyrem a některými jeho věrnými žáky. Toto povědomí je však stále silné. Dokládá to i skutečnost, že mu vyšli vstříc nejaktivnější šířitelé tradice brněnské normativní školy Ota WEINBERGER a Vladimír KUBEŠ jako editoři známé publikace *Brněnská škola právní teorie (normativní teorie)*, vydané podle původního německého originálu Univerzitou Karlovou v Praze v roce 2003. Nazvali ji, znovu opakují, Brněnská škola právní teorie (normativní teorie), a to přesto, že v ní pojednávali i o koncepcích těch brněnských učitelů, kteří se od normativní teorie zřetelně odchylovali. Jsem přesvědčen, že si byli nepřesnosti svého názvu vědomi a že jej zvolili především z komerčních důvodů, tedy s ohledem na – do jisté míry, ale ne detailně informované – potencionální čtenáře.

Jak se k označení brněnská právní škola stavěl její hlavní protagonista František Weyr? Můžeme říci, že normativní teorii a brněnskou právní školu rozlišoval, i když ne vždy to vyznívalo jednoznačně. Ukažme si to však konkrétněji.

František Weyr na jedné straně ve svých Pamětech² psal o „své“ škole, případně o „normativní teorii a její brněnské škole“. Ve vztahu ke „své“ škole pak například v článku

² WEYR, F.: *Paměti 2. Za republiky (1918 – 1938)*. Brno: Atlantis 2001, s. 80.

Pojem a podstata „vědecké školy“³ používal také označení „*normativní škola*“, případně „*česká normativní škola*“. Za její příslušníky považoval vedle sebe prakticky jen své bezprostřední žáky, vesměs pak působící na brněnské právnické fakultě, ale i mimo ni. Weyrovu citovanou formulaci „*normativní teorie a její brněnská škola*“ tu proto nemůžeme vnímat jako ztotožnění obou, tedy jako ztotožnění brněnské školy a normativní teorie, ale musíme ji číst jako „*brněnská škola normativní teorie*“, tj. jako označení, kterým Weyr chtěl odlišit své učení od škol normativní teorie rozvíjených na jiných fakultách. Uvedené spojení je tedy oprávněné potud, pokud vyjadřuje skutečnost, že normativní teorii (ryzí nauku právní) pěstovali a vlastním směrem rozvíjeli i jiní, především Hans Kelsen, obecně považovaný za jejího zakladatele, jeho blízký spolupracovník a vídeňský profesor správního práva Adolf Merkl nebo profesor mezinárodního práva Alfred Verdross, známý zejména jako hlavní redaktor časopisu *Österreichische Zeitschrift für öffentliches Recht (und Völkerrecht)*. Čili, ještě jinak řečeno, vyjadřuje skutečnost, že Weyr a jeho žáci v normativní teorii představovali jen jeden směr.

Na druhé straně Weyr o brněnské právní škole hovořil také v širším smyslu, když za jejího příslušníka (opatrně) označil například i Jaroslava Kallaba, s nímž byl prakticky v permanentním názorovém střetu a jehož rozhodně za příslušníka „*své*“ školy považovat nemohl. To ukazuje, že na brněnskou právní školu bylo možné již v době jejího rozvoje – a s odstupem je to ještě zřetelnější a vhodnější – nahlížet též jinak, širěji, a nespojovat ji jen s „*ryzím*“ normativismem.

Proč jsem uvedl, že s odstupem je to ještě zřetelnější? Dobové polemiky o rozdílných přístupech a závěrech jednotlivých brněnských učitelů vyvolávaly na první pohled dojem hlubokých názorových rozdíků. Ovšem, a to je třeba říci, tam, kde skutečně šlo o zásadní rozdíly, zpravidla diskuse vůbec neprobíhala (podle F. Weyra byli „*z jiné planety*“⁴ a nemělo smysl s nimi polemizovat). V diskusích mezi osobnostmi svým uvažováním spřízněnými – jak řekl klasik – „*propukly vášně a zarputilost byla veliká*“⁵ spíše pro odlišnosti v podstatě marginální. Pod dojmem konfrontací někdy přecházejících až do osobní roviny pak snadno do pozadí ustoupily společné rysy v uvažování přívrženců normativní teorie a některých dalších učitelů fakulty. Dnes časový odstup a pohled zvenčí vnesly do vnímání jednotlivých názorů optimálnější proporce. Zvýraznily jejich shodné rysy, přehlížené v zápalu momentálních půtek, a jen znovu potvrdily to, že označení brněnská právní škola není vhodné vztahovat jen na „*ryzí*“ normativisty krácející důsledně ve Weyrových stopách, ale i na další osobnosti brněnské fakulty, které vycházely z podobného filosofického základu. Viktor Knapp ve svých vzpomínkách,⁵ domnívám se, že výstižně, použil pro brněnskou meziválečnou fakultu označení novokantovská. Tohoto označení se mi jeví jako optimální a proto zásadně píše a mluvím o brněnské novokantovské právní škole. Jejimi protagonisty pak jsou vedle Weyra a jeho žáků, z nichž mnozí později hledali vlastní cesty (Vladimír Kubeš, Adolf Procházka, Jaroslav Stránský, Zdeněk Neubauer), i další brněnští učitelé, zejména Jaromír Sedláček (a jeho žáci, například K. Gerlich), Karel Engliš (a další národohospodáři J. Loevenstein, V. Vybral. V. Chytil), Jaroslav Kallab (a jeho žáci E. Olšar a J. Kepert) nebo František Rouček, i když se ve svých konstrukcích od Weyrova normativismu někdy poměrně výrazně odlišovali. Postupně se k ní přikláněli, respektive váhavě se k ní hlásili, i další brněnští učitelé

³ WEYR, F.: *Pojem a podstata „vědecké školy*. In: Časopis pro právní a státní vědu, roč. XVII/1946, s. 145 an.

⁴ WEYR, F.: *Paměti 2. Za republiky (1918 – 1938)*. Brno: Atlantis 2001, s. 62.

⁵ KNAPP, V.: *Proměny času. Vzpomínky nestora české právní vědy*. Praha: Prospektum 1998, s. 18.

jako Jaroslav Krejčí, Dobroslav Krejčí, Jaroslav Pošvář, František Vážný, ml. nebo Michail A. Zimmermann.

O brněnské novokantovské právní škole jsem v podstatě řekl vše, co jsem říci chtěl, ale kdybych teď skončil, nebyla by zmíněná tvář fakulty ještě úplně vykreslena. Jak jsem se toho dotkl již na začátku, v zaujetí pro filosofující právníky-novokantovce bychom neměli opomenout, že na brněnské fakultě působila řada učitelů, kteří se k novokantovskému směru nehlásili. A – pro mnohé možná překvapivě – je to poměrně dlouhá řada. Stáli v ní právní historici Bohumil Baxa, František Čáda a Rudolf Wierer, právní historik a kanonista Josef Vacek, romanista Jan Vážný, procesualista František Vážný, komercionalista Karel Kizlink nebo vlažný „odpadlík“⁶ profesor správní vědy a správního práva Rudolf Dominik (odpadlíkem jej nazval František Weyr, poté, co se odborně i lidsky zcela rozešli).

* * *

A na závěr jen stručné pozastavení nad významem brněnské novokantovské právní školy:

Na působení normativní teorie a jí blízkých směrů bylo cenné především důsledné oddělení formální právní vědy (vědy o právu) a právní praxe a v právní praxi pak vedení přesné dělící čáry mezi formálně právními úvahami a zvažováním jiných – etických, politických, ekonomických apod. – aspektů. Zajisté přispěla k uvědomění si specifika právnického uvažování, struktury právních norem a uspořádání právního řádu. Nic na tom nemění, že postupně ustoupila do pozadí, odklonili se od ní i někteří její původní protagonisté a jí používaná terminologie, včetně pojetí jednoho ze základních pojmů – právní normy, se vesměs přežila.

Zamýšlíme-li se nad jejím významem, nelze opomenout ještě jeden aspekt, aspekt možná v konečném důsledku nejdůležitější: její drzý a rasantní nástup rozčeřil dlouho poklidnou hladinu české právní vědy a přiměl většinu autorů pokoušejících se o vědeckou tvorbu v právní oblasti, aby lépe promýšleli teoretická východiska svých koncepcí a tříbili svého ducha proti filipikám někdy nesmlouvavých brněnských kritiků.

Literatura:

- Archív Masarykovy univerzity, osobní spisy a fondy učitelů PF MU
- Brněnská škola právní teorie (normativní teorie). Praha : Karolinum, 2003.- ISBN: 80-246-0689-5
- KNAPP, V.: Proměny času. Vzpomínky nestora české právní vědy. Praha: Prospektum 1998.- ISBN: 80-7175-063-8
- WEYR, F.: Paměti 2. Za republiky (1918 – 1938). Brno: Atlantis 2001.- ISBN: 80-7108-194-9
- WEYR, F.: Pojem a podstata „vědecké školy“. In: Časopis pro právní a státní vědu, roč. XVII/1946

⁶ Tak profesora Dominika viděl František Weyr; k tomu WEYR, F.: *Paměti 2. Za republiky (1918 – 1938)*. Brno: Atlantis 2001, s. 60.

- www.psp.cz/ Digitální repozitář

Kontaktní údaje na autora – email:
lav@mail.muni.cz